

Умови формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності в професійній сфері

Повідайчик Оксана Степанівна, Ужгородський національний університет,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи

Прискорення темпів розвитку сучасного суспільства, швидка зміна технологій, зростання конкуренції на ринку праці та інші соціально-економічні процеси зумовлюють потребу в інтенсивній випереджувальній освіті. Зокрема, цілі і завдання професійної підготовки майбутніх фахівців повинні визначатися відповідно до сучасного і прогнозованого розвитку певних галузей і видів діяльності. Особливої актуальності при цьому набувають соціальний аналіз, прогнозування, моделювання у професійній сфері (С. Гончаренко, Дж. Грейсон, К. Делл, В. Литвиненко, К. Терміт, С. Тутарищева, Д. Лернілевський та ін.), до яких повинні бути підготовлені випускники вищих навчальних закладів. Сучасним фахівцям необхідно володіти дослідницькими навичками, знаннями та вміннями здійснення наукових досліджень у професійній діяльності.

Формування готовності майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності, як професійно значущої властивості, здійснюється в рамках цілісних процесів професійної підготовки і розвитку особистості під впливом різних умов: це умови життя, суспільні відносини, освітнє середовище, внутрішній стан особистості. Для моделювання та реалізації певних педагогічних впливів необхідно чітко уявляти, в яких саме умовах буде здійснюватися педагогічний процес і який характер впливу цих умов на ефективність навчання.

Дослідниця С. Тутарищева поділяє умови на зовнішні (особливості життєдіяльності суспільства) і внутрішні, які визначаються характеристиками особистості студентів. Зовнішні умови виявляються на двох рівнях: мікро- і макрорівні. Макросередовище включає суспільство і його вплив на особистість;

мікросередовище «змінює і опосередковує вплив суспільства на особистість і її духовний світ» [1], тобто включає й освітнє середовище.

Розглянемо більш детально зовнішні умови, які детермінують необхідність підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідної роботи.

1. Макрорівень: соціальне середовище, яке виступає як «умова життєдіяльності людей і як продукт їхньої сукупної діяльності. Це соціально-історичний процес життя суспільства, який бере участь в становленні, розвитку і вдосконаленні особистості, визначає об'єктивні вимоги до освітньої системи та особистості фахівців, а також надає можливості для реалізації цих вимог. Соціальне середовище в своєму конкретно-історичному змісті формує цілі, завдання, форми і методи виховання – всі ці сторони цілісного процесу впливу на розвиток особистості, що в сукупності визначаються рівнем і потребами суспільства» [1, с. 69]. Сучасні зовнішні умови макрорівня обумовлюють необхідність підготовки фахівців, готових до здійснення професійної науково-дослідної діяльності, і пред'являють відповідні вимоги до освітнього середовища, в якому здійснюється цілеспрямоване формування готовності майбутніх фахівців до наукової роботи.

2. Мікрорівень: освітнє середовище, в якому безпосередньо здійснюється професійна підготовка. Факторами освітнього середовища є педагогічні технології, зміст освіти, характер розв'язуваних педагогічних завдань, педагогічний колектив і т.д. Умови освітнього середовища можна описати в термінах «педагогічна система», «педагогічний процес», «педагогічна технологія» та ін.

Педагогічна система – це динамічно функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів і елементів, які створюють оптимальні умови для розв'язання завдань навчання, освіти і виховання людей. Елементами педагогічної системи є: цілі, завдання, суб'єкт (викладач), об'єкт-суб'єкт (студент), їх взаємодія, умови і принципи побудови роботи, зміст і організаційні форми, засоби, способи і методи навчання, контроль і корекція, результати і їх оцінка [2].

Педагогічний процес – «спеціально організована взаємодія викладачів і студентів (педагогічна взаємодія) з використанням засобів навчання і виховання (педагогічних засобів), спрямована на задоволення потреб як суспільства, так і самої особистості в її розвитку і саморозвитку». Педагогічний процес, таким чином, являє собою рух від цілей (як системоутворюючий елемент педагогічної системи) до результатів за допомогою забезпечення єдності навчання, виховання і розвитку; це цілеспрямована, організована і змістовно насичена педагогічна взаємодія. Структуру педагогічного процесу складають суб'єкти і об'єкти, зміст, організаційно-управлінський комплекс, педагогічна діагностика, критерії ефективності навчання [3].

Зовнішні умови мікрорівня (педагогічний процес) і внутрішні умови в сукупності складають модель освітнього середовища, яке сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців до професійної науково-дослідної діяльності.

Розглянемо внутрішні умови формування готовності студентів до науково-дослідницької роботи.

На характер особистісного розвитку впливає творча активність психіки людини. Будь-який вплив та його інтенсивність залежать від особливостей конкретної особистості: її здібностей та інтересів, можливостей, знань, досвіду і т.д. Тобто, зовнішні умови формування готовності до науково-дослідної роботи визначаються внутрішнім станом суб'єкта. Особистий розвиток передбачає вироблення активної життєвої позиції, формування позитивної «Я»-концепції, розвиток професійної спрямованості. А система освіти забезпечує «організованість всього процесу формування особистості» [1]. Для цього розробляються форми і методи найбільш ефективного впливу на людину, метою якого є, в тому числі, спонукання та підтримання в неї прагнення до самовдосконалення та професійного розвитку.

Таким чином, готовність особистості до професійно орієнтованої науково-дослідницької діяльності можна розуміти як результат трьох взаємодіючих процесів: 1) зовнішнього впливу, джерелом якого є соціально-економічні умови і вимоги, що пред'являються суспільством до фахівців; 2) цілеспрямованого

навчання і виховання, в яких відбувається формування особистості фахівця;
3) діяльності особистості як об'єкт-суб'єкта формуючого впливу.

Зовнішнє соціальне середовище і внутрішні особистісні характеристики студентів визначають вимоги до змісту структурних компонентів освітнього середовища.

Визначимо психолого-педагогічні вимоги, які реалізуються викладачем як суб'єктом педагогічного процесу.

1. Організаційно-технологічні вимоги: здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на мотиваційну та інтелектуальну сфери студентів з метою формування готовності до виконання наукових досліджень як інтегративної особистісної якості; використання в навчальному процесі різноманітних засобів, форм і методів навчання, які сприяють формуванню системи інтелектуальних знань та умінь і становленню мотиваційної сфери особистості студентів; систематичний контроль індивідуальних змін в процесі формування готовності майбутніх фахівців до виконання наукових досліджень; активізація самостійності і творчої активності студентів; вибір змісту освіти відповідно до вирішуваних педагогічних завдань.

2. Психологічні вимоги до педагогічного процесу: створення на заняттях емоційного фону, що сприяє активізації творчого дослідницького потенціалу студентів; забезпечення «атмосфери наукового пошуку», врахування індивідуальних наукових інтересів студентів.

Вимоги до особистості студентів, до їх діяльності і поведінки визначають внутрішні умови формування їхньої готовності до здійснення наукових досліджень. Для того, щоб науково-дослідницька діяльність стала визначальним чинником становлення фахівця, його професійною потребою, вона, як зазначалося раніше, повинна бути особистісно-значущою для студентів. Необхідно, щоб майбутні фахівці: а) усвідомлювали роль науково-дослідницької діяльності в своїй професії; б) позитивно ставилися до наукових досліджень і володіли знаннями та вміннями, необхідними для їх реалізації; в) активно включалися в науково-дослідну діяльність, визначивши для себе

прийнятну форму і умови її здійснення; г) мали особисто значущі мотиви наукової роботи, сформовані на базі пізнавальних професійних інтересів.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців до науково-дослідницької діяльності здійснюється в рамках цілісних процесів професійної освіти і розвитку особистості під впливом різних умов. Найважливіше значення при цьому має освітнє середовище, яке повинно відповідати певним організаційно-технологічним та психологічним вимогам.

Список використаних джерел

1. Тутарищева С.М. Формирование готовности будущих специалистов к научно-исследовательской деятельности в профессиональной сфере: Дисс. канд.. пед. наук – 13.00.08: теория и методика профессионального образования / С.М. Тутарищева. – Майкоп: РГБ, 2006. – 191 с.
2. Жижко Т.А. Педагогічна система як один із чинників впровадження ідеї інтенсифікації у професійній підготовці майбутніх фахівців / Т.А. Жижко // Науковий часопис НПУ ім.. М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. – 2013. – Вип. 3. – С. 144 –151.
3. Крысько В.Г. Психология и педагогика: схемы и комментарии / В.Г. Крысько. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 368 с.